

letve nyugatra lévő járósíntek a fal középső, lebontott szakaszán összeérnek, illetve rányúlnak a falalapozásra. A falaktól nyugatra lévő terület beépítettségére utal az is, hogy itt jelentős mennyiségű tetőcserép-omladék került elő (köztük egy EX PAN INF) bélyegű imbrex töredéke is), bár ezek lezúdulhattak a nyeregtető nyugati oldalán is. Az épület belsejében egy-két helyen padlószint-maradványokat, másutt ezek sárgás-agyagos alapozását tártuk fel. A szelvényrész közepe táján nagyméretű cölöplyuk bukkan elő, az ásásakor kialakított, csatornaszerű árokkal. Környezete vörösre égett; a hozzá tartozó épület valószínűleg leégett. A szelvényrész északi szélén, az épületen belül hat, egy sorban elhelyezett, hatalmas kőlapra bukkanunk, melyek valószínűleg valamilyen vízvezető csatorna fedőlapjai. A köveket nem mozdítottuk el, mivel a csatorna teljes feltárására már semmiképpen nem lett volna időnk. A kövek mellől mindazonáltal két, 4. századi éremlelet is előkerült.

Az ásás végeztével a területet fóliával fedtük, és – a tereptől függően – 50–100 cm földdel visszatemetjük.

Az ásás során tehát tisztázást nyert a 4–5. századi kiserőd közvetlen környezete, valamint közvetlen előzményei (hosszú barakképület a via principalis mentén), valamint mindkét szelvény déli felében a korai római rétegek és bronzkori előzményeik. A leginkább zavaró tényező az, hogy az északi szelvényrészekben nincs nyoma a korai rétegeknek, azaz úgy tűnik, mintha a 4. századi épületek közvetlenül az altalajra épültek volna. Valószínűleg azonban az a helyzet, hogy a hegytetőt a kései építkezések során elplanírozták, és így elpusztították a korábbi rétegeket, hiszen néhány méterrel délebbre a 4. század alatt mintegy 1,5 m-nyi római réteg található.

Az egész területet a 18. század elején, Vak Bottyán dunántúli hadjárata idején erősen megbolygatták; ennek nyomai látszanak a 9/13. szelvény nyugati metszetfalában (árok és sánc a kiserőd anyagából), valamint a 9/12. szelvény szinte teljes felületén (hatalmas égésnyomok; egy palánkerődítés – talán a bejárat kaputornyainak – pusztulási rétegei).

A továbbiakban elsősorban a 9/13. szelvény kényszerűségről visszatemetett keleti sávját, valamint a 9/12. szelvényben részben feltárt, 4. századi épületet, valamint az esetleg alatta lévő, korábbi rétegeket tervezük feltárni, ezenkívül a 10/12. és a 10/13. szelvény területén lenne indokolt ásást végezni, hogy tisztázzuk az épület északi folytatását, valamint az esetleges további objektumokat.

VADAY ANDREA

230. Paks, Dunakömlőd, Bottyán-sánc (Sánchegy), római vicus

(Tolna megye) B, Rő

A dunakömlődi Bottyán-sáncon lévő római település (auxiliáris vicus) szisztematikus feltárását 1998-ban kezdte el a paksi Városi Múzeum. Tervünk elsősorban a település erődötől délre elterülő részének teljes régészeti feltárása,

másodsorban pedig – amennyiben erre az előkerülő épületek és más egyéb településobjektumok jelentősége és állaga lehetőséget nyújt – a vicus egy részének eredeti helyszínen történő rekonstrukciója, műemléki helyreállítása.

Idei, július 5-től augusztus 5-ig tartó ásásunkat Paks város önkormányzatának támogatása és a NKÖM által kiírt pályázat során elnyert pénzüsszegek tették lehetővé. A feltárás alkalmával újabb szelvényeket nyitottunk az 1998-as szelvényeinktől déli irányban (P/5; S/4; T/5), valamint ismét kibontottuk az egyik tavaly be nem fejezett szelvényünket (R/5).

Összesen 115 m² területet tártunk föl, melynek során előkerült egy újabb, a római erődöt délről övező nagyjából nyugat-keleti irányú védőárok (fossa). Ennek eredeti mélysége mintegy 1,5 méter lehetett, szélessége pedig elérhette a 2 métert (sajnos pontos méretadatokat ma már nem kaphatunk, ugyanis a folyamatos és intenzív mezőgazdasági művelés eltüntette a fossa beásásának szintjét). A mintegy 18 méter hosszán kibontott árok betöltésében két fontosabb réteget lehetett megkülönböztetni; az alsó 30–40 cm-es részen löszös-humuszos beiszapolódást figyelhettünk meg, amely lassúbb természetes feltöltődésre utal. E fölött azonban egy mesterséges, a vicus oldala felől betöltött, hamus-faszenes pusztulási réteg jelentkezett gazdag leletanyaggal, átégett vályogtéglatöredékekkel. Az előkerült nagyszámú sigillatötredékek alapján a pusztulási horizont a 166–180 között lezajlott markomann-szarmata háborúhoz kapcsolható, a fossát tehát a háborút követő újjáépítés és tereprendezés során töltötték föl a település elpusztult rétegeivel. A gazdag kerámiaanyag (sigillaták, pannoniai pecsételt áru, márvány festésű edénytöredék, festett kerámia) mellett firmamécsesek, csontból készült hajtúk, bronzstílus, vaspatkó, szögek és számos további bronz- és vastöredék került innen napvilágra. A fossa betöltésének leletanyagából külön kiemelendő a L GELLIUS névbélyegzővel ellátott itáliai sigillatötredék, amely a vicus (és tábor) kiépülésének Claudius kori keltezését erősíti.

Az árok sztratigráfiai szempontból is kiemelkedő jelentőséggel bírt, ugyanis több objektumot metszett és a fossát magát is metszette objektum.

A vicus legkorábbi építési periódusához (Kr. u. 1. század közepe, második fele) tartoztak az ovális, 2–3,5m átmérőjű, félig földbe vájt, gazdasági rendeltetésű gödrök (7. és 9. obj.). Gazdasági funkciójukra méretükön kívül az utal, hogy faluk rézsútosan lemélyített, padlószintnek, cölöplyuknak nem volt nyoma. A 9. objektum betöltése szervesanyag-maradványokból (növényi lenyomatokból, illetve konzerválódott levelekből) állt és csak minimális kerámiát tartalmazott. Keltezésükhöz támpontként szolgált, hogy a fentiekben említett 2. századi védőárkot részben ezeknek a gödröknek a betöltésébe vágták bele, valamint hogy a tavalyi ásásunk során is találtunk hasonló formájú, földbe mélyített gazdasági célokat szolgáló gödröket, melyekből késő Claudius/Flavius kori sigillatötredékek kerültek elő.

Több szelvényben (P/5, R/5) is megfigyelhető volt egy nagyjából ÉNy-DK-i irányú, szabálytalan alakú, hol masszívabb, hol lazább sóderos réteg, amely korai (1. századi) félig földbe vájt objektumok feltöltéseként, illetve planírozásaként jelentkezett. Ezt a sóderos réteget a 2. századi fossa vágta. A több helyen jelentkező nagyon kemény masszív sóderszintek alapján provizórikusan útnak határozható meg funkciója.

Az S/5-ös szelvény déli részén felülről ovális, metsetben méhkas alakú, tapasztott aljú tárolóverem került elő (8/a obj.), melyet részben a már betöltött fossába, részben a sárga bolygatatlan altalajba mélyítettek be a 3. század folyamán. A feltehetően gabona tárolására szolgáló verem betöltéséből többek között üvegolvadék, öntőtégely töredéke, állatcsontok, emberi koponya töredéke, tegula és késő római mázas kerámia került elő, legalján pedig egy 4. századi érmet találtunk (restaurálása folyamatban). Ennek alapján a 4. század végére, 5. század elejére tehető a tárológödör használatának megszűnése.

Itt jegyezném meg, hogy ebben az ásatási évben is, a tavalyihoz hasonlóan, csak minimális késő római (4–5. századi) leletet találtunk, ami arra utalhat, hogy ebben az időszakban már nem laktak a vicust, hanem beköltöztek az egyre szaporodó barbár támadások elől a biztonságosabb erőd falai közé.

A római kori leletanyagokon kívül bronzkori kerámia is jelentkezett a feltárt területen, de objektumokat nem tudunk az ideai ásatásunk során ehhez a korszakhoz kapcsolni.

Az ideai ásatásokhoz kapcsolódik még, hogy megbízást adtunk a paksi székhelyű Geodézia Kft.-nek a Bottyán-sánc déli lejtőjének szintvonalas felmérésére.

Az előkerült fémleletek a szekszárdi Wosinszky Mór Múzeumban történő restaurálást követően a paksi Városi Múzeumban nyernek elhelyezést a kerámialeletekkel együtt.

Jövő évi ásatásunk során tovább kívánunk haladni a Bottyán-sáncon déli irányba, ahol már lakóépületek várhatóak.

BESZÉDES JÓZSEF

231. Panyola, Ásottfok

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

A lelőhely feltárása 1991-ben kezdődött el és ez ideig minden nyáron folyt. Az 1999. július 7. és augusztus 5. között zajló ásatási szezonban csupán egy házmaradványt sikerült feltárnunk, mert csupán két munkatársunk volt.

A hosszúkás, téglalap alakú ház beásásban kemence maradványai is előkerültek. Lepénysütő és kevés üvegsalak maradvány is volt egyéb kerámiatöredékek és állatcsontmaradványok között. A szomszédos szelvényben is előbukkant egy másik ház maradványa, de azt teljesen feltárni már nem volt módunk.

Munkatárs: Szimonova Eugénia. A munkálatokat a Károli Gáspár Református Egyetem részéről Hidán

Csaba László ellenőrizte, közreműködött Voronkó Vera mint felmérő-rajzoló.

DR. ERDÉLYI ISTVÁN

232. Pásztó, Szent Imre tér 12., Szalai-malom

(Nógrád megye) Kk, Ú

Pásztó város műemlékileg védett központjának dél-keleti részén áll a Szalai-malom romos épülete, melyet az önkormányzat képviselőtestülete 8/1999. I. 26. számú határozatában helyi védelemre javasolt. Az 1999 májusában meghirdetett Nemzeti Örökség Program pályázaton a pásztói önkormányzat 500 000 Ft-t nyert az épület kutatására, mely összeget 100 000 Ft-tal kiegészített, és ebből az összegből 1999. szeptember 20–október 15. között megtörtént a kutatás.

A romos épület a város belsejében, a műemlékileg védett központban áll. Északi fala teljesen hozzáépült a dombfalhoz és felülről feltöltődött a fölötte lévő kertekből, de így járt a keleti fal is. Rendkívül elhanyagolt, szemetes volt a két helyiségből és a keleten hozzáragasztott, most garáznak használt alacsonyabb helyiségből álló volt malom. A Ny-i helyiség a nagyobb, ezt magasan borította a szeméttel kevert törmelék, benne kövek, fatörzsek, a falak tetején bokrok, futónövények.

A kisebbik helyiségben a déli fal mentén padlógerendán nyugvó 3 fapillér tart egy féltetőt. A helyiség keleti és déli falát többretegű meszelés borítja. A helybeliek szerint ez volt a gépház. A féltető gerendájától északra eső részen a helyiséget vastag szemétreteg borította a lebetonozott padlaton. Az északi fal közelében betongyűrűből álló kút van. Egy hétig tartott, amíg innen a betonlajzat szintjéig kihordták a szemetet. A nagyobb helyiségben először a köveket, majd a szemetet gyűjtöttük össze. A középső ajtónál kezdtük és haladtunk észak és nyugat felé. A bejárat szintjéig vittük ki a törmeléket, amiből különböző mintázatú zöld mázas kályhacsempék kerültek elő. A laza szemetes törmelék alatt vastag égésréteg volt. 1948-ban leégett az épület, a fafödém, a tetőszerkezet, megégték a falak és a padozat, amely állítólag deszka (hajó)padló volt. Megégett pala és faszén alkotja az égésréteget, amely az egész épületen végigkövethető.

Kétheti tisztogató munka után kijelölhettünk egy 1,5 m széles kutatóárkot az épület hossz tengelyében, amely a teljes K-Ny hosszúságban átmetszette az épületet. A nagyobbik helyiség keleti fala mellett egy 1,10 m széles, 0,8 m mély aknát találtunk, melynek árokba eső szakasza 1,2 m törmelékkel, kővel és téglával volt tele és kibontása közben kisméretű vaslapátokat találtunk. Ezeket gumiszalagra szerelték, és ezek vitték fel a bűzát őrölni.

A kutatóárok közepén 0,55 m mélységben fagerenda elkorhadt nyomát találtuk. Ez talpgerenda, ami É-D irányban végig volt fektetve a helyiségben. Keleti oldala mellett élére állítva egy törött malomkővet találtunk, alatta habarcsban téglákat, mellette egy lapos négyszögű követ. A gerenda nyugati oldala mellett 0,3 m átmérőjű